

стане – адна з галоўных умоў прадухілення сусветных гуманітарных катастроф. Рэаліі сучаснай Беларусі дэманструюць нам, што з’явы, якія прадчувалі англамоўныя футуролагі і айчынныя філосафы ў *галінеагульнага вектара прагі аўтэнтычнасці* чалавецтвам напрыканцы XX стагоддзя, сёння маюць і «натуральныя» (падмацаваныя намаганнямі грамадскіх рухаў і суполак), і «лабараторныя» (эксперыментальна створаныя вучнямі і паслядоўнікамі навукоўцаў) прыклады, у тым ліку, і ў Беларусі.

Безумоўна, сінхронны аналіз самаідэнтыфікацыі і прагі да аўтэнтычнасці этнасу, народу, нацыі – асобныя, вельмі складаныя тэмы, яны патрабуюць глыбокага агляду. Таму мы засяродзімся на тэзісным разглядзе ідэнтыфікацыі і аўтэнтычнасці ў рэчышчы задач аховы фальклору беларусаў. Адною з вельмі цікавых спроб адраджэння лакальнай народнай культуры (у напрамку самаідэнтыфікацыі і аўтэнтычнасці) сёння з’яўляецца дзейнасць заходнепалескай групы энтузіястаў фальклору і народнага побыту [3]. Фестывалі традыцыйнай культуры і мастацтва вуснай традыцыі «Фальклор без межаў», «Мотальскія прысмакі», «Радавод», – падтрыманы грамадствам і трывала прапісаны на берасцейскай зямлі. Яны – прыклад «рэгіянальнай ініцыятывы», своеасаблівага «навуковага інсіту» (па выразу прафесара Аляксея Рагулі), які атрымліваюць агульнанацыянальны рэзананс і вырашаюць многія праблемы аўтэнтычнасці і ідэнтыфікацыі мясцовых жыхароў на фоне масавага этна- і нацыянальнага нігілізму, глабалістычна-індустрыяльнай абьякавасці да самапазнання і самаразумення асобы.

Прыкладам паспяховай формы «лабараторнага» фарміравання аўтэнтычнасці і ідэнтыфікацыі маладых беларусаў з’яўляюцца дасягненні кафедры этналогіі і фальклору БДУКМ па падрыхтоўцы фалькларыстаў-практыкаў. Адукацыйная мадэль кафедры, канцэптуальна пабудаваная на метадыках дэманстратыўнай антрапатэхнікі і «курса майстра», узмоцненая метадам уключанага назірання і веданнем сучасных тэхналогій, фарміруе, па меркаваннях саміх выпускнікоў (мал. 8), абсалютна дакладную самаідэнтыфікацыю і беспамылковае адчуванне прыкметаў аўтэнтычнасці каранёвай культуры свайго народа [1].

Межы артыкула не дазваляюць канкрэтызаваць усе магчымыя падыходы да паняцця «аўтэнтыка» і «ідэнтычнасць», розныя іх формы і віды. Хацелася б толькі звярнуць увагу педагогаў і выхавальнікаў, і, перш-наперш, прафесарска-выкладчыцкага складу нашага ўніверсітэта на важнасць абмеркавання феноменаў «аўтэнтыка» і «ідэнтычнасць» і паміжсобку, і са студэнцтвам. Універсітэт культуры і мастацтваў, натуральна, бліжэй за ўсе іншыя навучальныя ўстановы да разумення гэтай актуальнай і сапраўды глабальнай у XXI стагоддзі праблемы. Магчыма – і бліжэй да пошуку шляхоў яе рэальнага вырашэння ў рэчышчы пераадолення краінай пераходнага перыяду да новай формы існавання: да грамадства трэцяй хвалі – грамадства з аўтэнтычнай культурай і грамадства дакладна ідэнтыфікаванага.

Спіс літаратуры:

1. Асадчая, К. Мара спраўдзілася! / К. Асадчая, П. Курановіч // Краязнаўчая газета. – 2016. – № 11 (604). – С. 4.
2. Аутентификация [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%84%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>. – Дата доступу : 07.04.2016.
3. Денисейко, А. Тышковичи – классика полесского фольклора : страницы истории родного края / Анатолий Денисейко, Иван Шпак. – Брест : Альтернатива, 2012. – 216 с.
4. Тоффлер, Э. Предисловие / Элвин Тоффлер // Метаморфозы власти. – М. : АСТ, 2009. – С. 4 – 12.
5. Toffler, Alvin. A Future Shock, 1970 = Тоффлер, Элвин. Шок будущего / пер. на рус. яз. А. Мирер, И. Москвина-Тарханова, В. Кулагина-Ярцева, Л. Бурмистрова, К. Бурмистров, Е. Комарова, А. Микиша, Е. Руднева, Н. Хмелик [Электронная публикация] // Центр гуманитарных технологий. – Дата доступа : 26.01.2011.
6. Lindholm, Charles. Culture and Authenticity / Charles Lindholm. – Australia : Blasitwell Publishing, 2008. – 176 p.

Вольга Лабачэўская

БЕЛАРУСКІ КУТОК У ПАРЫЖЫ: ЭКСПАЗІЦЫЯ БССР НА СУСВЕТНАЙ ВЫСТАЎЦЫ ДЭКАРАТЫЎНАГА МАСТАЦТВА І МАСТАЦКАЙ ПРАМЫСЛОВАСЦІ 1925 ГОДА

У артыкуле на аснове матэрыялаў архіўнай справы, якая захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспубліцы Беларусь, разгледжаны факт першай у савецкі перыяд рэпрэзентацыі беларускай культуры і мастацтва за мяжой – на Сусветнай выстаўцы дэкаратыўнага мастацтва і мастацкай прамысловасці з Парыжы ў 1925 г.

Olga Lobachevskaya

BELARUSIAN CORNER IN PARIS: BSSR EXPOSITION AT THE WORLD EXHIBITION OF DECORATIVE ARTS AND THE ART INDUSTRY, 1925

The article, based on archive materials of the case, which is stored in the National Archives of the Republic of Belarus, is considered the first fact in the Soviet period when there was the representation of the Belarusian culture and art abroad - at the World Exhibition of Decorative Arts and the art industry in Paris in 1925.

У 1925 годзе еўрапейцы ўпершыню пасля кастрычніцкага перавароту і падзей грамадзянскай вайны ў Расіі атрымалі магчымасць пазнаёміцца з абліччам новай краінай – СССР. Культурны твар новай краіны і яе мастацкія дасягненні прадставіў у Парыжы асобны выставачны павільён СССР, адчынены для наведвальнікаў Сусветнай выстаўкі дэкаратыўнага мастацтва і мастацкай прамысловасці. У гісторыю сусветнага і савецкага мастацтва гэтая выстаўка ўпісана ў першую чаргу дзякуючы наватарскай архітэктуры выставачнага павільёна, створанага архітэктарам-канструктывістам Канстанцінам Мельнікавым, і наватарскай мадэллю вежы III Інтэрнацыянала Уладзіміра Татліна

Удзел у Парыжскай выстаўцы меў вялікае палітычнае значэнне для СССР. Маладая краіна мела магчымасць наглядна прадэманстраваць, што рэспублікі, якія ўваходзяць у яе склад з’яўляюцца брацкім саюзам, заснаваным на павазе да нацыянальных культур. Гэтая ідэалагічная ўстаноўка была ўвасоблена ў гэтак званых «нацыянальных кутках» – экспазіцыях рэспублік саюзнай дзяржавы, якім быў адведзены ўвесь першы паверх савецкага выставачнага павільёна. Нацыянальныя куткі павінны былі прадэманстраваць капіталістычным дзяржавам вольнае і паспяховае развіццё культур народаў СССР [1, ар. 12]. Меўся на выстаўцы і беларускі куток.

Пра ўдзел беларускіх экспанатаў у выстаўцы 1925 года ў Парыжы згадваецца ў розных выданнях і пераважна ў гэтай сувязі адзначаюцца творы народнага мастацтва, які там былі паказаны. Разам з тым, спецыяльных публікацый па гэтай тэме няма, што і падштурхнула мяне напісаць дадзены артыкул.

Матэрыялы для яго я пачала збіраць у сувязі з адной выпадковай знаходкай. У фотаархіве Нацыянальнага музея Літвы мной былі знойдзены фотаздымак саламяных варотаў з іканастасу палескай царквы, які знаходзіўся ў даваеннай калекцыі Беларускага дзяржаўнага музея ў Мінску. Дзякуючы штампу на французскай мове з нумарам на адваротным баку здымка, удалося высветліць, што ён экспанаваны на Парыжскай выстаўцы 1925 года. Іншым разам, дзякуючы ветлівасці дырэктара сп. Біруты Кульнітэ і іншых супрацоўнікаў музея, я прывезла з Вільні ў Мінск яшчэ некалькі фотаздымкаў з такім самым штампам. Адшукаліся фотаздымкі, пазначаныя гэтакім штампам і фотакалекцыя Нацыянальнага музея гісторыі і культуры ў Мінску. Ад супрацоўнікаў гэтага музея я даведлася аб існаванні ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь архіўнай справы аб удзеле БССР у Парыжскай выстаўцы 1925 года. На падставе сабраных і вывучаных матэрыялаў аб удзеле БССР ў Сусветнай выстаўцы дэкаратыўнага мастацтва і мастацкай прамысловасці ў Парыжы у 1925 годзе мы паспрабуем у дадзеным артыкуле аднавіць адну з цікавых старонак гісторыі беларускай культуры навейшага часу.

У сувязі з падрыхтоўкай да выстаўкі ў Парыжы Савнаркам БССР у канцы студзеня 1925 года прыняў адпаведную пастанову. У тлумачальнай запісцы намесніка Наркамата асветы акрэслены задачы выстаўкі: “Удзел БССР на выстаўцы мае агромную значнасць. Да гэтага часу беларускае мастацтва, а гэтак сама дасягненні беларускай рабоча-сялянскай дзяржавы ў галіне мастацтва нідзе не было паказана і Беларусь з гэтага боку не знаюць ў Еўропе. Беларускі куток на выстаўцы пазнаёміць свет з творчасцю беларускага працоўнага народу, пакажа яго асаблівасці ў мастацтве, пакажа дасягненні нашай мастацкай прамысловасці, пакажа тых поспехі ў мастацкіх кірунках, якія дасягнуты за час усталявання Савецкай Беларусі, і разам з тым у рэчах бытавой значнасці адзначыць той багаты скарб мастацкіх густаў, які жыве ў гушчы самага народу” [1, ар. 12].

Адказнасць за збор экспанатаў ускладалася на Наркамат асветы. Была зацверджана выставачная камісія з супрацоўнікаў Інстытута беларускай культуры (Інбелкульт), ў склад якой увайшлі: М.В. Мялешка – старшыня, М.Ф. Філіповіч – сакратар, члены Я.Л. Дыла, Л. Радзевіч, М. Шчэхаціхін, Перабіла, М.Б. Азбукін, І.М. Барашка [2, ар. 15–16]. Першая сваё пасяджэнне камісія правяла яшчэ ў канцы снежня 1924 года. На ім была разгледжаная праграма выстаўкі, прапанаваная выставачным камітэтам СССР, распрацаваны план працы па зборы экспанатаў і складзены папярэдні каштарыс выдаткаў [1, ар. 54].

Першапачатковая праграма дзейнасці, складзеная выставачнай камісіяй, сведчыць аб вельмі грунтоўным падыходзе да справы. Праграма прадугледжвала адбор экспанатаў у музеях, сярод вырабаў беларускай прамысловасці, у тым ліку спецыяльны іх выраб на прадпрыемствах саматужнай вытворчасці. Меркавалася прыцягнуць да ўдзелу ў выстаўцы ўсе ўстановы культуры, асветы, прамысловасці, і нават прафсаюзы дрэвапрацоўшчыкаў і гарбароў. Планавалася арганізацыя збору экспанатаў ва ўсіх акругах рэспублікі, камандыроўкі членаў камітэта на Случчыну, Магілёўшчыну, на Палессе і Віцебшчыну. Сабраныя экспанаты прапанавалася папярэдне выставіць на кароткі час у Мінску для абмеркавання канчатковага адбору.

Аднак тэрмін адведзены пастановай Савнаркама на збор экспанатаў быў вельмі сціслы – ўсяго толькі адзін месяц, таму камісія вымушана была скараціць свой план. У выніку адбылася толькі адна камандыроўка мастака М. Філіповіч на Случчыну. Заводы і фабрыкі адмовіліся прадстаўляць экспанаты з той прычыны, што не мелі мастацкіх вырабаў, а падрыхтаваць спецыяльныя мастацкія рэчы, напрыклад, шпалеры, не дазволіў абмежаваны тэрмін. З саматужных вырабаў былі адабраны толькі ткацтва і кераміка ганчароў барысаўскай арцелі.

Праца па зборы экспанатаў на месцах была арганізавана праз акруговыя аддзелы народнай асветы толькі на Віцебшчыне і Магілёўшчыне. У Віцебску выставачную камісію ўзначаліў загадчык мясцовага музея Я.І. Васілевіч. Камісія з мэтай набыцця экспанатаў арганізавала паездкі па Віцебшчыне, прыцягнула да працы Віцебскі мастацкі тэхнікум, заказала вырабы Старасельскай ткацкай майстэрні, набівачнай

майстэрні ў м. Чашнікі. На Магілёўшчыне праца па зборы экспанатаў была даручана члену-супрацоўніку Інбелкульту Д.І. Даўгяла, які здолеў сабраць узоры народных тканін і выканаў для выстаўкі фотаздымкі сучасных сялянскіх сядзіб.

У сувязі з абмежаванасцю часу, фінансавых сродкаў, чалавечымі магчымасцямі праца выставачай камісіі засяродзіла сваю асноўную ўвагу на пошуку і адбору патрэбных экспанатаў у Мінску. Былі адабраны адпаведныя рэчы з калекцыі Беларускага дзяржаўнага музея. Прадпрымаліся захады атрымаць на выстаўку некаторыя творы беларускага мастацтва з былога музея «Руская старына» М.К. Ценішавай у Смаленску. Акрамя таго былі сабраны дзіцячыя рамесныя вырабы і зроблены фотаздымкі, якія задокументавалі метады дзіцячага мастацкага выхавання ў школах Беларусі.

Да справаздачы па выніках работы выставачай камісіі дадзены спіс экспанатаў беларускага мастацтва, якія былі адабраны для выстаўкі ў Парыжы. Варта пералічыць віды экспанатаў і іх колькасць, каб атрымаць уяўленне аб іх складзе і разнастайнасці. У 14 раздзелаў спіса ўвайшло 426 прадметаў, сярод іх: паясы, разноколерныя тканыя (30), поцілкі (25), ручнікі вышывання і тканы з беларускім арнамантам (18), тканіны льняныя, каляровыя з беларускім узорам (40), андаракі каляровыя (7), узоры набойкі на тканіне (30), дошак набіванкавых (10), керамічныя паліваныя вырабы барысаўскіх ганчароў (33), батлейка (1). Акрамя таго, школьныя працы, якія адлюстроўвалі метады мастацкага выхавання ў школах (36), акварэльныя замалёўкі беларускіх касцюмаў і галоўных убораў (45), фотаздымкі: сучасныя беларускія пабудовы, мастацкая разьба па дрэве, архітэктурныя помнікі, этнаграфічныя тыпы Беларусі (78), кнігі беларускіх выдавецтваў (48), іншыя прадметы: плакаты, замалёўкі, ілюстрацыі, альбомы набоек і кафлі (25).

Калі параўнаць гэты спіс з папярэднім, які склала камісія на пачатку сваёй працы, становіцца відавочна, што камісія не здолела сабраць беларускія народныя касцюмы, якія меркавалася прадставіць на манекенах, распісны і разьбяны драўляны посуд, калекцыю мастацка-аплеценага глінянага посуду. Не былі спецыяльна выкананы прамысловыя і саматужныя вырабы: гліняны посуд па «беларускім эскізам з беларускімі надпісамі і арнамантамі». Менш, чым планавалася, было прадстаўлена таксама фотаздымкаў.

Усе падрыхтаваныя беларускія экспанаты былі дастаўлены ў Маскву. Выставачая камісія СССР адхіліла некалькі з іх: барысаўскую кераміку, некалькі тканін, фотаздымкаў і плакатаў. Каб дапоўніць беларускі куток, былі далучаны прадметы з беларускай этнаграфічнай калекцыі Рускага музея ў Ленінградзе (цяпер Расійскі этнаграфічны музей): беларускае народнае адзенне, дзіцячыя цацкі, сялянская і мяшчанская вышыўка, керамічныя вырабы, разьба па дрэве (архітэктурныя дэталі). Усе экспанаты былі накіраваны ў Парыж.

Члены выставачай камісіі Інбелкульта не прымалі непасрэднага ўдзелу ў стварэнні экспазіцыі беларускага кутка. Як вынікае з архіўных дакументаў, ні адзін з яе членаў не быў камандзіраваны ў Парыж. Камісія была распушчана ў красавіку 1925 года. Дзяржаўная акадэмія мастацкіх навук, якая кіравала арганізацыяй парызскай выстаўкі, прызначыла адказнымі за стварэнне нацыянальных экспазіцый мастака Я. Тугенхольда і загадчыка этнаграфічнага аддзела Рускага музея ў Ленінградзе А.А. Мілер [4, с. 65], які непасрэдна займаўся стварэннем беларускай часткі савецкага выставачнага павільёна [1].

Выстаўка працавала ў Парыжы з мая па кастрычнік 1925 года. Па сутнасці гэта было першая рэпрэзентацыя беларускай нацыянальнай культуры за мяжой. На гэтай буйной Міжнароднай выстаўцы мастацкія дасягненні БССР былі прадстаўленыя нараўне з іншымі брацкімі рэспублікамі Савецкага саюза. Беларускі куток, безумоўна, не мог прывабіць наведвальнікаў экзотыкай, як, напрыклад, сапраўдная юрта з жывой майстрыхай ткання дываноў з Туркменіі ці чумаў народаў Крайняй Поўначы. Разам з тым, можна меркаваць, што натурныя экспанаты і фотаздымкі давалі досыць аб'ёмнае ўяўленне гледачам аб адметнасцях беларускай этнічнай традыцыі, спецыфіцы старажытнага мастацтва на беларускіх землях. Мяркуючы па фотаздымках, што экспанаваліся на выстаўцы, і якія захоўваюцца цяпер у Нацыянальным музеі Літвы, еўрапейскім гледачам былі прадстаўлены такія ўнікальныя творы народнага мастацтва, як іканастасныя вароты з в. Іванчыцы на Палессі, якія цалкам выплечены з саломкі, драўляная скульптура з беларускіх уніяцкіх і каталіцкіх храмаў. Гэтыя творы захоўваліся на той час ў Беларускай дзяржаўнай музеі і з-за свайго манументальнага памеру не маглі быць у сваім натуральным выглядзе паказаны на парызскай выстаўцы. Дадатковы аналіз фотаздымкаў са штампаў выстаўкі на французскай мове, якія захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, дазваляць паўней прадставіць, што было адабрана выставачай, каб прадэманстраваць асаблівасці культуры Беларусі.

Крыніца:

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, ф. 7, воп. 1, спр. 230.